

STUDENT TEACHERS' PERSPECTIVES

ABOUT TEACHING READING and WRITING to

INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS

Özel Gereksinimli Bireylere Okuma Yazma Öğretimi ile İlgili

Öğretmen Adaylarının Görüşleri

Esra Nur TİRYAKİ¹

Abstract

This research is a descriptive screening model aiming to determine the opinions of teacher candidates in special education department in literacy teaching for special needs individuals. This study was carried out with 3rd grade students (n = 36) in Mustafa Kemal University Faculty of Education Special Education Department. The data of the study used a semi-structured interview form related to the "Special Needed Literacy Teaching" developed by the researcher. This form consists of three parts and three questions as "special needs type", "teaching method technique", "literacy teaching". Negotiations were collected in 40 minutes in written form. The data obtained from the semi-structured interview form was evaluated on the basis of the content analysis method. The data are divided into themes and exemplified by the opinions of the teacher candidates. According to the obtained data, the teacher candidates are seeing the types of obstacles that difficulty of reading and writing is realized (f = 16), mental (f = 12) and hearing (f = 8). According to the results of the research, prospective teachers who explain the reasons for the difficulty of literacy teaching of visually handicapped compared to other types of obstacles have drawn particular attention to the teaching and the nature of the Braille alphabet. They categorize the most important reasons for the difficulty of teaching literacy to mentally retarded students as follows: keeping students in perception and understanding problems, collecting their attention and learning, retention and generalization in individuals. In the case of hearing-impaired people, communication due to language and speech disorders due to hearing loss is poor, social interaction skills are poor, and students have difficulty in forgetting, thus teaching reading and writing is difficult.

Keywords: language acquisition, language teaching, individual with special needs

Özet

Özel gereksinimli bireylere okuma yazma öğretiminde Özel Eğitimi Bölümü öğretmen adaylarının görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma betimsel tarama modelindedir. Bu çalışma, Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde öğrenim gören 3. Sınıf öğrencileri (n=36) ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen "Özel Gereksinimli Bireylere Okuma Yazma Öğretimi" ile ilgili yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu form, "özel gereksinim türü", "öğretim yöntem teknik", "okuma yazma öğretimi" olmak üzere üç bölümden ve üç sorudan oluşmaktadır. Görüşme formu, öğretmen adaylarına yazılı olarak 40 dakika süre verilerek uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile sorular bazında değerlendirilmiştir. Veriler temalara ayrılmış ve öğretmen adaylarına ait görüş cümleleri ile örneklendirilmiştir. Elde edilen verilere göre öğretmen adayları okuma yazma öğretiminin zor gerçekleştiği engel türlerini görme (f=16), zihinsel (f=12) ve işitme (f=8)dir. Araştırmanın sonuçlarına göre, görme engellilerde okuma yazma öğretiminin diğer engel türlerine göre zor olmasının sebeplerini anlatan öğretmen adayları özellikle Braille alfabesinin öğretimi ve özelliği ile ilgili sıkıntılara dikkat çekmişlerdir. Zihinsel

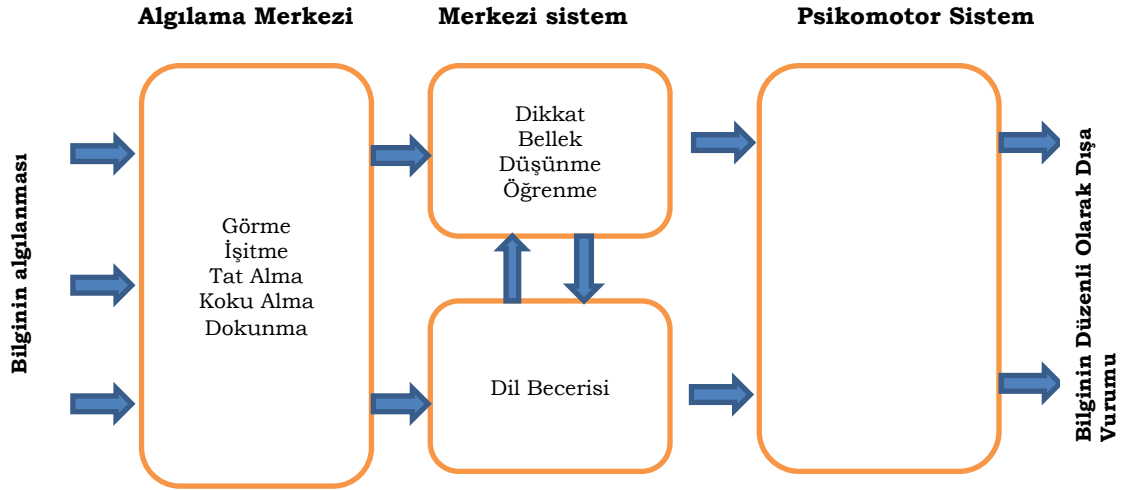
¹ Yrd. Doç. Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD, Hatay. etiryaki@mku.edu.tr

engellilere okuma yazma öğretiminin zor olmasının en önemli sebeplerini şu şekilde sıralamışlardır: Öğrencilerin algılama ve anlamadaki problemlerinin bulunduğunu, dikkatlerini toplamada ve öğrendiklerini hafızada tutma ve bireylerde kalıcılık, genelleme. İşitme engellilerde ise, işitme kaybından dolayı dil ve konuşma bozuklukları olduğundan iletişim kurma, sosyal etkileşim becerileri zayıf olduğu ve öğrencilerin çabuk unutmaları olduğundan okuma yazma öğretiminin güç olduğunu ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Dil edinimi, Dil eğitimi, Özel gereksinimli bireyler.

Giriş

Bilginin edinilmesi ile kullanılması dil eğitimi ve öğretimi ile gerçekleşir. Dil eğitiminin okuldaki kısmının ilk basamağını okuma-yazma öğretimi oluşturmaktadır. Okuma, gözler aracılığıyla yazılı-basılı materyallerdeki bilgilerin zihin tarafından algılanıp anlamlandırılmasıdır. Bu beceri de zihnin göz koordinasyonu önemlidir. Yazma becerisi ise, bir konu hakkında kişinin bilgilerini, duygu ve düşüncelerini yazılı olarak anlatmasıdır. Yazma da el-göz koordinasyonunun sağlanması gerekir. Bu açılarından okuma- yazma öğretimi değerlendirildiğinde el-göz-zihin koordinasyonu ile bilgilerin edinimi ve kullanımı aktifleşir.

Şema 1: Stillings, N. A., Weisler, S. E., Chase, C. H., Feinstein, M. H., Garfield, J. L., & Rissland, E. L. (1995). Cognitive science: An introduction, 2nd ed. Cambridge, MA: The MIT Press.'den akt: Yalçın, 2002: 21.

Algıladıklarımızı, düşüncelerimizi, tasarılarımızı, yaşadıklarımızı etkili ifade edebilmek onların bizde uyandırdıklarını etkili cümlelerle yazıda ifade etmekle mümkündür. Dünyayı anlama ve anlatma, zihnimizdeki şablonlarda onları anlamlandırma düzeyimizle doğru orantılıdır (Bağcı Ayrancı ve Karahan, 2017:1150). Yukarıdaki şema incelendiğinde bilginin algılanması algılama merkezinin merkezi sisteme oradan psikomotor becerilerle bilgi dışarıya vurulmaktadır. Algılama merkezindeki herhangi bir yetersizlik ve eksiklik sonucu bu süreç sekteye uğrar. Özel gereksinimli birey, çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarına göre beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireyi ifade etmektedir (Cavkaytar, 2013: 25). Özel gereksinimli bireylerin dil eğitimi, yetersizlik olan alana göre şekillenir. Bu öğrenciler, gereksinimleri doğrultusunda eğitim-öğretim görebilecek kurumlara yerleştirilirler. Artık özel eğitim hizmetlerinin anlamı sadece özel gereksinimli olan çocukların yetersizliklerine uygun ortamlarda eğitim vermek değil, onların özel eğitim gereksinimlerini karşılayacak en

uygun ortamlarda eğitim vermek ve onları en az kısıtlayıcı ortamlarda eğitmek olarak algılanmalıdır (Cavkaytar, 2015: 21). Özellikle bu bireylerin ilk okuma yazma öğrenmeleri ile çevreye uyum sürecine olumlu katkı sağlar. Onan'a (2017: 78) göre, dil ediniminin gerçekleşebilmesi için bazı koşulların mevcut olması gerekir. Bunlar, kişide var olması gereken özellikler ve çevresel özelliklerdir. Özel gereksinimli bireylerde bu özelliklerin sağlanabilmesi önemlidir. Kişide var olması gereken özellikler özel gereksinimli bireylerde kalıtsal veya sonradan edinilmiş rahatsızlıklarla sekteye uğrar. Özellikler, çevresel özelliklerin eğitim ortamında öğretmen ve ailede ebeveynler tarafından bireylerin dil edinimini kolaylaştıracak şekilde titizlikle düzenlenmesi gereklidir. Çayır (2017: 142), öğretmenlerin ilkokuma yazma öğretiminde öğrencileriyle iletişim kurma yeterliliklerinin belirlenmesinin, etkili iletişimin nasıl olması gerektiğinin açıklanarak okuma yazma başarısına etkilerinin ortaya koyulmasının, süreçte yaşanan iletişim sorunlarının ve çözümlerinin tartışılmasının önemli olduğunu belirtmiştir. Özel gereksinimli öğrencilerde dil edinimi ve öğretimi engel türlerine (zihinsel, görme, işitme vb) göre şekillenir. Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler (yetersizliğin derecesine bağlı olarak) dili anlamada güçlük yaşarlar. Dil gelişimlerinde gecikme, telaffuz ve konuşmalarında akıcılık problemleri normal gelişim gösteren akranlarından daha fazladır (Tekinarslan, 2013: 149). İşitme engelli çocuğun ses üretebilmesi ve çevredeki sesleri algılayarak taklit edebilmesi işitme yetersizliğinden dolayı oldukça zordur. Bu yüzden işiten akranlarıyla aralarında farklılık gözlenmektedir (Tiryaki, 2014: 21). Görme engelli bireyler doğuştan veya sonradan görme yetisini kaybetmişlerdir. Görme derecesine göre az gören veya hiç görmeyen şeklinde sınıflandırılabilirler. Uygun öğretim teknikleriyle görme engeli olan öğrenciler, eğer başka engeli yoksa uygun öğretim teknikleri ile akranları düzeyinde okuma yazma becerilerini geliştirebilirler (Friend, M. 2006). Araştırmanın amacı, özel gereksinimli bireylere okuma yazma öğretiminde öğretmen adaylarının görüşlerinin belirlenmesidir.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Özel gereksinimli bireylere okuma yazma öğretiminde Özel Eğitimi Bölümü öğretmen adaylarının görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma betimsel tarama modelindedir. Betimleyici araştırmalar, var olan durumu ortaya çıkarmayı amaçlar. Esas olan verilerin derlenmesi, düzenlenmesi ve profilin çıkarılmasıdır (Çömlekçi, 2001: 28).

Çalışma grubu

Bu çalışma, Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim bölümünde öğrenim gören 3. Sınıf öğrencileri (n=36) ile gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama aracı

Görüşme, en az iki kişi arasında sözlü olarak sürdürülen bir iletişim sürecidir. Araştırmada cevabı aranan sorular çerçevesinde ilgili kişilerden veri toplama şeklinde ifade edilebilir (Büyüköztürk, 2009: 158). Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen "Özel Gereksinimli Bireylere Okuma Yazma Öğretimi" ile ilgili yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu form, "özel gereksinim türü", "öğretim yöntem teknikleri", "okuma yazma öğretimi" olmak üzere üç bölümden ve üç sorudan oluşmaktadır.

- Okuma yazma öğretimi hangi engel türü için zordur?
- Neden zor olduğunu düşünmektесiniz?
- Zor olduğunu düşündüğünüz engel türü için hangi öğretim yöntem ve tekniğini uygularsınız?

Bu form, ilgili literatürün detaylı bir biçimde taranarak öğrencilerin cevaplayabileceği nitelikte açık uçlu sorularla hazırlanmıştır. Görüşme formunun geçerliliğini sağlamak için Türkçe eğitimi ve özel eğitim alanında uzman 10 kişinin görüşüne sunulmuş, yapılan düzeltmelerle ölçme aracı gözden geçirilmiş ve ölçme aracının kapsam geçerliliği sağlanmıştır. Görüşme formu, öğretmen adaylarına yazılı olarak 40 dakika süre verilerek uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile sorular bazında değerlendirilmiştir. Veriler temalara ayrılmış ve öğretmen adaylarına ait görüş cümleleri ile örneklendirilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde özel eğitim bölümü öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireyler açısından okuma yazma öğretimi ile ilgili görüşleri üç ana tema altında öğretmen adaylarının görüş cümleleriyle desteklenerek sunulmuştur.

Tablo 1. Okuma yazma öğretiminin özel gereksinim türlerine göre zorluk derecesinin dağılımı

Özel gereksinim türü	f	%
Görme engeli	16	44.4
Zihinsel engel	12	33.3
İşitme engeli	8	22.2
Toplam	36	100

Tablo 1'e göre, öğretmen adaylarına göre okuma yazma öğretiminin en zor gerçekleştiği özel gereksinim türü sırasıyla, görme engeli (%44.4), zihinsel engel (%33.3) ve işitme engeli (%22.2) dir.

Görme Engellilerin Okuma Yazma Öğretimi ile İlgili Öğretmen Adaylarının Görüşleri

Görme engellilerde okuma yazma öğretiminin diğer engel türlerine göre zor olmasının sebeplerini anlatan öğretmen adayları özellikle Braille alfabesinin öğretimi ve özelliği ile ilgili sıkıntılara dikkat çekmişlerdir. Bu konuyla ilgili kod 04 Braille alfabesi ile normal alfabe arasındaki farkı "Çünkü bir görme engelliye öğreteceğimiz harf ile bizim öğrendiğimiz harfler birbirinden farklıdır. Örneğin "a, A" harfini biz biliyoruz. Ama görme engelli öğrencimize aynı şekilde öğretemiyoruz. Onlara Braille alfabesini öğretiyoruz. Braille alfabesini öğretmek için ise öncelikle kendimiz öğrenmeliyiz." cümleleriyle ifade etmiştir. Kod 01 ise, "Braille alfabesinin öğretimi de kolay değildir. Hissetme ağırlıklı olduğundan dokunma duyularının gelişimi olmalıdır" diyerek öğretim açısından zorluğuna dikkat çekmiştir. Kod 16 ise, "Görme engelli bireylerin okuma yazma becerisinin kazandırılmasında kabartma harfler kullanılarak dokunma duyuları aktif hâle getirilmeye çalışılmış fakat dünya literatüründe ve normal kullandıkları kitaplar düşünüldüğünde kabartma yazılar ve kitaplar sınırlayıcı bir nitelik taşır." diyerek sınırlayıcılığın bahsetmiştir.

Görme engellilere öğretimde, el göz koordinasyonunun sağlanmasının zor olduğunu kod 33, "Görme engelli birinin el-göz koordinasyonu sağlaması olanaksızdır. Bu yüzden insanı zorlar." şeklinde açıklarken; kod 21 ise, "Görme engellilerin harfleri görüp nasıl olduğunu bilmemeleri, öğretim yapılırken öğretmen açısından çok zorluk yaratacaktır. Özellikle yazma el göz koordinasyonu ile ilgili bir çalışmadır. Göremeyen bir öğrencide yazma çalışması uzun zaman alacaktır." diyerek kod 33'ü desteklemiştir.

Görme engelli öğrencilerin hayal güçleri sınırlı olduğundan işitme dokunma duyuları ile öğretim yapılması gerektiğini kod 11, “Görme engelli bireylerin hayal güçlerinin sınırlı olabileceğini düşünüyorum. Sınırdan kastım insan gördüğü şeylerin daha güzelini hayal edebilirken görme engelli biri göremediği şeyleri hayalliyordur. Fakat görmeyen birinin okuma yazma öğrenmesi için hissetme duyusunun yardımına ihtiyacı vardır. Görme engelli bir bireye seslerle öğretim yapabiliriz ama bu onun okumasını ve yazmasını geliştirmede etkili olmaz dediğim gibi hissetmesi ve dokunması çok önemlidir.” görüşüyle vurgulamıştır. Bu görüşlerin devamında dokunma ve işitme duyularının okuma yazma öğretiminde aktif kullanılması gerektiğini savunan görüşler şu şekildedir:

“Görme engellilerde dokunma ve işitme duyuları aktif kullanılmalıdır” (Kod 20).

“Görme engelli bireye okuma yazma öğretiminde bu bireyin sahip olduğu becerileri yani işitme ve dokunma en iyi şekilde kullanarak öğretim yapmalıyız” (Kod 09).

Sesler soyut olduğundan okuma yazma öğretiminde kabartmalı materyallerin kullanımının önemini kod 05 “Okuma yazma öğretimi için gerekli olan sesler soyut kavramlardır. Görme engelli bireyler bu sesleri görememektedirler ve bu da seslerin o bireyler için daha da soyut bir hâl almasına neden olmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında görme engelli bireyler dokunsal materyallerle desteklenmemeleri hâlinde okuma yazma öğretimi içinden çıkılmaz bir hâl alabilir.” ve kod 02 “Görme engellilere kavram öğretmekte oldukça zor, görmediği bir şeyi doğru tarif etmek ve öğrencinin kafasında doğru sembolleştirmek hiç de kolay değil. Daha çok kabartmalı materyaller kullanıp sesleri çıkarmada dudak ve dil hareketlerini eliyle hissetmesi veya bizim yardımımızla çıkarmasını sağlamalıyız.” görüşleriyle açıklamışlardır.

Görme engellilere okuma yazma öğretimde bazı yöntem ve teknikler hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Biz bir özel eğitim öğretmeni olarak doğru yöntem ve teknikleri bilip öğrencimize gerekli motivasyonu sağladıktan sonra her çocuğa zorluk çekmeden öğretim yapabiliriz. Çünkü biz şunu çok iyi biliyoruz ki bazen farklı zamanlarda bazen farklı yollarla da olsa her çocuk öğrenir” (Kod 22).

“Görme engelli öğrenciye öğretim yapan kişinin onu iyi tanıması ve ona gerekli ortamı hazırlaması gerekir. Öğrencinin seviyesi öğretim için en önemli etkidir. Öğretmenin çocuğun gelişim aşamalarını takip etmesi gerekmektedir” (Kod 23).

“Eğitim ortamında ve sürecinde birtakım düzenlemelere gidilmesi ve bireysel farklılığa göre uygun bir eğitim verilmesi gereklidir” (Kod 14).

“Aslında öğrencinin engeli ne olursa olsun öğretmen öğrencisini iyi bir şekilde tanıyıp engelini uygun eğitimin nasıl verilmesi gerektiğini bilir ve bunu amacına göre uygulamaya dönebilirse her birey belli seviyede okuma yazma öğrenebilir. Bu konuda öğretmene büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir” (Kod 7).

“Görme engelli öğrenciye görmediği bir şeyi öğretmek çok zordur. Renkleri, sayıları, nesnelere... Bunun için konularla ilgili tüm nesnelere sınıfımızda buldurmamız gerek. Bu öğrenciler göremedikleri için sadece dokunarak ve işiterek öğreneceklerdir. Bu öğrencilere eğitim veren öğretmen de heykeltıraştır. Eğer öğrenciyi en ince ayrıntısıyla işler ve özen gösterirse zorda olsa mükemmel bir eser çıkarır” (Kod 15).

“Mesela görme engelli bir çocuğa renkleri öğreteceksiniz kırmızıyı anlatacaksınız. Düşünün o çocuk doğuştan görme engelli ne diyebilirsiniz ki, “ateşin rengi mi ya da güneşin rengi mi?” diyeceksiniz. Çocuk ateşi ya da güneşi görmemiş ki bunu anlansın. Anlayamaz ya da biz anlatamayız. Çünkü biz o görmeme duygusunu hiç tatmadık ki onun yaşadıklarını ve hayallerini bilmiyoruz ki ona en uygun öğretim metodunu uygulayalım. En kolay öğretim

yolu akran destekli öğretme tekniğidir. Onların neyden anlayacaklarını en iyi onların durumunda olanlar anlar.” (Kod 16).

Zihinsel Engellilere Okuma Yazma Öğretimi ile İlgili Öğretmen Adaylarının Görüşleri

Öğretmen adayları zihinsel engellilere okuma yazma öğretiminin zor olduğunu anlatırken öncelikle “Bireyin öz bakım becerileri ve sosyal uyum becerileri olsun kendine güven becerileri olsun birey öncelikle bu alanlarda desteklenmelidir. Zaten birey kendine güvenmezse her alanda çekingenlik gösterir.” görüşüyle kod 12, bu kişilerin özelliklerine değinmiştir. Zihinsel engellilerde okuma yazma öğretiminin zor olmasını “Çünkü okuma yazmanın bir boyutu algılama, anlamla ilgili ağır derecede zihin engelliler de algılama problemleri oluyor bu nedenle okuma yazmak öğretmek sıkıntılı bir süreçtir.” (kod 17) ifade ederken, en önemli sebebinin öğrencilerin algılama ve anlamadaki problemleri “Bana göre ağır düzey zihinsel yetersizliği olan bireylere okuma yazma öğretmek diğer engel türüne sahip bireylere göre daha zordur. Çünkü bu bireylerin dikkatlerini toplamak diğerlerine göre daha zordur. Çabuk unutulur, kolay kavrayamazlar. Neden-sonuç ilişkisi kurma becerileri fazla gelişmemişlerdir.” kod 13 cümleleriyle belirtmiştir.

Kod 27, okuma yazma öğretmede “Zihinsel engele öğretim bilişsel anlamda daha zordur. Sürekli tekrarlar yapmak lazım ve onlardan geri dönüt almak çok daha geç ve zordur.” diyerek zihinsel engellilerin bilişsel yönüne dikkat çekmiştir. Kod 15 ise, bu konudaki görüşünü “Bence yazma el becerisi zihinsel örgü algısı ince motor kası hareketlerini gerektirdiğinden ve yazdığını okuma da anlam bütünlüğünü sağlama, zihinsel bütünlük dil becerileri uygunluk gerektirdiğinden zihin engelli öğrencilere öğretmek daha zordur. Çünkü okuma ve yazma için gerekli olan becerileri tam zamanında olacak zekâ puanına sahip değildiler. Bu da onların o yaşta sahip olması gereken uygunluktan düşünsel işlevsel becerilerden geri kalmaları yani yararlanamamalarına nedendir. Bunun sonucunda hem öğrenimi hem de kalıcılığı zorlaşır.” şeklinde açıklayıcı bir biçimde ifade etmiştir. Öğrendikleri bilgileri, “dikkat toplama ve hafızada tutmanın zor” olmasına (kod 24) bunun sebebi olarak da “...soyut işlem becerileri gelişmemiş ya da az gelişmiş olduğundan sesleri hissettirmenin algılamalarının zorluğuna” bağlamıştır. Öğretilmeye çalışılan ses ve kavramları somutlaştırmaları ve gerçek anlamında kullanmaları bu grup öğrenciler için oldukça güçtür. Hafızalarında tutma ve aktarma becerileri de az geliştiğinden sürekli unutma problemleri de yaşamaktadır.” kod 35 ifade ederken bu görüşü, kod 36 “O yüzden zihin engelli bireylerde okuma yazma kalıcı izli bir davranış olduğundan öğretmek daha zordur.” şeklinde desteklemiştir. Okuma yazma öğretiminde zihinsel engellilere nasıl öğretim yapmaları gerektiği konusunda kod 25 ve kod 8 şu şekilde açıklamışlardır: “İnsanın bir şeyi öğrenmesi için, o bilginin kendisine gerekliliğinin farkına varmalı. Zihin engelli bir öğrencinin bunu algılaması güçtür. Zihin engelli öğrencilerde bir bilginin öğretimi için konuyu onun ilgisini çekecek şekilde sunulması gerekir. Çok basit bir konuyu bile öğretirken fazlasıyla uğraş gerekiyor. Harfleri zihin engelli bir birey için eğlenceli hâle getirmek birçok yönden uzun ve zahmetlidir. Zihin engelli bireylerde kalıcılık ve genelleme oldukça zordur”.

İşitme Engellilere Okuma Yazma Öğretimi ile İlgili Öğretmen Adaylarının Görüşleri

İşitme engelli öğrencilerde okuma yazma öğretimini “Bence işitme engelli bireye okuma yazma öğretmek zordur”(kod 8) tanımlarken, zorluğun sebebini kod 19 “İşitme kaybundan dolayı dil ve konuşma bozuklukları olduğundan iletişim kurma ve sosyal etkileşim becerileri zayıftır” şeklinde açıklamıştır. İşitme engelliler (kod 29), “Engel türleri arasında en çabuk unutan en çok pekiştireç ve tekrara ihtiyaç duyan grup diyebiliriz. Bunun yanında görsellerden yararlandığı için yanlış sunularla (görsel sunu) beceri kazandırmaya çalışırsak tekrarı ve geri dönüşü olmayan kayıplara yol açabiliriz” onlarla “Konuşarak

iletişime geçemezsiniz. Bir şeyi anlatamazsınız, harflerin nasıl seslendirildiğini öğretemezsiniz. Hangi nesnenin hangi sese geldiğini bilmez. Yazdığı yazının doğruluğunu bilemez. Sesin hangi cismi nitelediğini bilemez. Sesler anlamsızdır. Onlara bir şey öğretmek oldukça zordur ve çok zaman ister, bir de bu öğrencilerin çabuk unutma sorunları var.” (kod 26) cümleleriyle öğretmen adayları işitme engellilere okuma yazma öğretimi ile ilgili düşüncelerini açıklamışlardır.

İşitme engellilerde okuma yazma öğretiminin gerçekleşmesi için “Sağlıklı bir okuma yazma öğretiminin olabilmesi için etkili iletişim şarttır” diye açıklayan (kod 32); öğretmenleri öğretimde izleyeceği yolu “Okuma yazmada çocuklara bildikleri günlük hayatta karşılaştıkları nesnelere sesler hissettirilmeye çalışılır. İşitme engelli birçok birey günlük hayattaki nesne ya da yiyeceklerin isimlerini bilmemektedir. Bu yüzden seslerin hissettirilmesi sırasında oldukça zorlanmaktadır. Seslerin hissettirilip doğru telaffuz edilmesi okuma yazma öğretiminin en önemli aşamasındır. Bu yüzden olabildiğince görsellerden yararlanarak öğretimi gerçekleştirebiliriz.” (kod 30) sözleriyle ifade etmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Okuma ve yazma kişinin çevresini ve dünyasını anlamasında, algılamasında ve kendini anlatmasında çok boyutlu bir dil gelişim sürecidir. Okuma ve yazma öğretimi, özellikle özel gereksinimli bireylerin iletişim kurabilmelerinde ve gelen uyarıları algılayıp yorumlamalarında önemli iki dil becerisidir. Bu becerilerin öğretimi engel türlerine göre değişiklik gösterir. Bu amaçla araştırma özel gereksinimli bireylere okuma yazma öğretiminde özel eğitim bölümü öğretmen adaylarının görüşlerini belirlemiştir. Elde edilen verilere göre öğretmen adayları okuma yazma öğretiminin zor gerçekleştiği engel türlerini görme (f=16), zihinsel (f=12) ve işitme (f=8) dir.

Görme engellilerde okuma yazma öğretiminin diğer engel türlerine göre zor olmasının sebeplerini anlatan öğretmen adayları özellikle Braille alfabesinin öğretimi ve özelliği ile ilgili sıkıntılara dikkat çekmişlerdir. Braille alfabesi ile normal alfabe arasındaki farktan kaynaklanan zorlukları belirtmişlerdir. Braille alfabesinin temel birimi dikdörtgen biçimde içinde altı noktadan oluşan bir hücredir. Görme engellilere okuma yazma öğretiminde, el göz koordinasyonunun sağlanmasının zorluğuna, dokunma ve işitme duyularının okuma yazma öğretiminde aktif kullanılmasına, seslerin soyut olmasından dolayı okuma yazma öğretiminde kabartmalı materyaller kullanılmasının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Gürsel de (2013: 230) bu konuyu “Görme yetersizliği olan öğrencilerin eğitsel değerlendirmesine göre kabartma alfabeye mi basılı materyalle mi okumayı öğreneceğine karar verilir. Daha çok işitme ve dokunma duyusunu kullanıyorsa öğrenci okuma yazmayı kabartma alfabesi ile öğrenmesine karar verilir” görüşü ile desteklemiştir. Dil ediniminde görme duyusundan çok işitme duyusu etkili olmaktadır. Pek çok otorite görme eksikliğinin dili kullanmada ve anlamada çok önemli etkiye yol açmadığını ifade ediyor (Gürsel, 2013: 227).

Zihinsel yetersizlik, zihinsel işlevlerde önemli derecede normal altı, bunun yanı sıra zihinsel işlevlerle ilişkili uyumsal beceri alanlarında (iletişim, öz bakım, ev yaşamı, sosyal beceriler, toplum hizmetlerinden yararlanma, akademik beceriler vb) iki ya da daha fazlasında sınırlılıklar gösterme durumudur (Tekinarslan, 2013: 163). Zihinsel engellilere okuma yazma öğretiminin zor olmasının en önemli sebepleri “Öğrencilerin algılama ve anlamadaki problemleri, dikkatlerini toplama, öğrendiklerini hafızada tutma ve bireylerde kalıcılık, genelleme”dir. Harfleri zihin engelli bir birey için eğlenceli hale getirmek birçok yönden uzun ve zahmetlidir. Araştırmamızın sonucunu (Metem, Çapraz ve Yıldırım, 2017: 291) “zihinsel yetersizliğe sahip öğrenciler anlama, cevaplama, düşünceyi özetleme ve hatırlamada sorun yaşamaktadırlar. Ayrıca bu öğrencilerin konuşma ve dil becerileri sınırlı olduğundan öğrenmeleri zor olabilmektedir” desteklemektedir.

Dil gelişimi, işitme engellilerde ses-kavram ilişkisi boyutunda karmaşıklık göstermektedir. Turan ve Şipal (2006) işitme engelli çocukların ses düzeyinde yapılan çalışmaların çoğu sesleri üretebilme konusunda yoğunlaştığını belirtmişlerdir. Araştırmanın sonucunda öğretmen adayları okuma yazma öğretiminde seslerin doğru telaffuz edilmesinin özellikle de ses- kavram ilişkisinin öğrencilere kazandırılmasının özel gereksinimli bireylerde önemli olduğunu vurgulamıştır. Ek olarak işitme engellilerin işitme kaybından dolayı dil ve konuşma bozuklukları bulunmaktadır. Bundan dolayı çevreleriyle ve kişilerle iletişim kurma becerileri zayıftır. İşitme engelliler, sosyal etkileşimlerinde sorun yaşamaktadırlar. Ayrıca öğrendikleri bilgileri çabuk unutmaktadır. Tiryaki'nin (2014) işitme engellilerle ilgili öğretmen görüşleri üzerinde yaptığı çalışmasında öğretmenler, işitme engellilerin okuma-yazma becerilerinin ve anlama-anlatma kavramlarının gelişmediğini, soyut ve karışık kavramları zihinlerinde tutamadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlar araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Özel gereksinimli bireylerin okuma yazma öğretimine girecek olan öğretmenlerin engel türlerindeki karşılaştıkları zorluklardan yola çıkarak materyaller geliştirmeleri önerilebilir. Ayrıca bu konuda üniversiteler ve milli eğitim aracılığıyla teknoloji kullanımına yönelik çeşitli projeler geliştirilebilir.

Kaynakça

- Bağcı Ayrancı, B. ve Karahan, L. (2017). Çağrışım Tekniğinin Yazma Becerisinin Geliştirilmesine Katkısı: Ölçek Geliştirme ve Etkinlik Oluşturma Çalışması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(2), 1148-1177.
- Büyüköztürk, Ş.; Çakmak Kılıç, E.; Akgün, Özcan E.; Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cavkaytar, Atilla. (2013). Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim., İ.H. Diken (Editör). *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. Sekizinci Baskı. Ankara. Pegem A Yayıncılık, ss. 1-28.
- Çayır, A. (2017). İlkokuma Yazma Öğretimi Sürecinde Sınıf Öğretmenlerinin İletişim Niteliklerinin Belirlenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE*, 6 (1), ss.140 –156.
- Çömlekçi, N. (2001). *Bilimsel araştırma yöntemi ve istatistiksel anlamlılık sınamaları*. Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi.
- Friend, M. (2006). Students with Physical and Health Disabilities. *Special Education: Contemporary Perspectives for School Professionals*, Idea 2004 Update Education Pearson Education, Chapter:13, pp.486-527.
- Gürsel, O. (2013). Görme yetersizliği olan öğrenciler. İbrahim H. Diken (Ed.), *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim içinde* (s.217-249). Ankara: Pegem A yayıncılık.
- Tekinarslan Çifci, İ. (2013). Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler. İbrahim H. Diken (Ed.), *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim içinde* (s.135-166). Ankara: Pegem A yayıncılık.
- Tiryaki, E. N. (2014). Ortaokulda Öğrenim Gören İşitme Engelli Öğrencilerin Yazılı Anlatım Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(26), s.247-258.
- Mete, P., Çapraz, C., & Yıldırım, A. (2017). Zihinsel Yetersizliğe Sahip Öğrenciler İçin Fen Eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 289.
- Onan, B. (2017). *Dil eğitiminin temel kavramları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Turan, F. ve Şipal, F. R. (2006). İşitme engelli çocuklarda dil gelişimi, *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 5 (9), ss. 95-110.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe öğretim yöntemleri yeni yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.